

Amila Kahrović Posavljak

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo
Tel: + 387 33 550-495
Fax: + 387 33 550-496
redakcija@buybook.ba
www.buybook.ba

buybook

Turinina 7, Zagreb
Tel: + 385 98 232-813
info@buybook.hr

ZA IZDAVAČA

Damir Uzunović
Goran Samardžić
Lada Jurković

Amila Kahrović Posavljak: Izvedeni iz kičmi
Copyright © Amila Kahrović Posavljak, 2020.
Copyright © Buybook, 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati
u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

UREDNIČA

Kristina Ljevak

LEKTURA I KOREKTURA

Buybook

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Boris Stapić

ŠTAMPA

Grafostil, Kragujevac

Amila Kahrović Posavljak

IZVEDENI IZ KIČMI

Sarajevo / Zagreb, 2020.

U Knjizi stoji da je Bog iz kičmi Ademovih sinova izveo njihovo potomstvo. A onda je tražio da posvjedoče da je samo On Jedini Bog, e da ljudi nekada ne bi rekli kako o tome nisu ništa znali. I svi ljudi koji su ikada živjeli i koji će ikada živjeti posvjedočiše. Učeni kažu da je tako jer im je Bog dao razum kao brdu kada mu je uslijedilo prvo obraćanje, devi kada je ničice pala i palmi pa je dobila sposobnost da se okrene na poziv. Ali onda su neki ljudi na taj svoj zavjet i zaboravili. Iz toga zaborava se rađa udaljenost, a iz udaljenosti sve nesreće.

(Iz bilješki H.S. 1945. godine)

PRVI DIO

APOKRIFNE OČI

Jer kao ni zločinu, ni strasti nije po čudi pouzdani poredak i dobro svakidašnjice, ona mora osjetiti naročito zadovoljstvo kad god se razlabavi građanski sklop, kad god neka zabuna ili nesreća snađe svijet, jer joj se ukazuje neodređena nada na dobit.

Tomas Man, *Smrt u Veneciji*

1.

Nekoliko dana su govorili o susretu s njima. Nisam shvatao otkuda toliko uzbuđenje. Majka je iz ormara izvadila haljinu s velikim naramenicama i očevo odijelo karo uzorka. Još od mog ranog djetinjstva su, na posebnim druženjima u rodbinskim kućama ili stanovima, nosili tu haljinu i odijelo. Za odlaske u restorane, rijetke nakon rata, su imali drugu kombinaciju. Stajao sam pored prozora i posmatrao njih dvoje, kao na nekoj pozornici, dok prislanjaju uz sebe odjeću tako da im metalni dio vješalice, koji me uvijek podsjećao na tužni labuđi kljun, dođe tačno pod vrat. Okretali su se prema prozoru i provjeravali je li se izgužvalo što god i bi li to trebalo ispeglati. Zbog njihovog sam ručka odgodio popodnevni sastanak s Lejlom u stanu gdje je živjela s majkom. Sjeo sam umoren bezvoljnošću (sve češće me spopadala), čekao da konačno krenemo i – kako je mama rekla – povežemo se s rođacima koje nismo vidjeli godinama. Nikada i nismo bili bliski s njima, tim više mi je ova strka bila sasvim nepotrebna. Zato sam okrenuo glavu i pripalio cigaru gledajući kroz prozor u park.

Padala je kiša. Vani nije bilo nikoga. Dosada – skrivena žamorom djece i šetnjama odraslih kada je sunčano – u ovakvim je danima bila gola.

Pristojno se ponašajte, upozorila je mama. Rekla je i: ne zaboravimo svi da je on invalid, ako već budete morali govoriti loše o nekome nemojte koristiti ružne riječi kao retardiran ili invalid

kako ste rekli onom momku kad je promašio gol na utakmici ispred zgrade, znam, čula sam s balkona. Upozorila je i da nipošto, ni po koju cijenu, ne psujemo boga. Otac je pogledao prijekorno i dvaput odmahnuo glavom: Adnan i Amer nisu loši, zar tako misliš o svojim sinovima.

Ne mislim, odgovorila je, samo kažem da poslije svima ne bude neugodno.

Doselili su u zgradu pored naše dvije sedmice ranije. Nisam ih vidio niti jednom. Mama jeste. Govorila mi je da sada imaju još jednu kćerkicu, rođenu u ratu, a ona njihova starija – Amina – je već odrasla djevojka. Sjećao sam se tih ljudi iz par susreta prije rata, dok smo Amer i ja još bili djeca. Držali su se dalekima od nas i uglavnom šutjeli dok je ostatak rodbine pričao a moja mama je za njihovu kćer, Aminu, govorila da je divna i vaspitana djevojčica jer ne dira stvari sa stola, slaže igračke iza sebe te majci šapne kada želi ići u WC a ne govori to na sav glas niti pljuje hranu, ako joj se ne sviđa, kao Amer i ja. Djevojčicu Aminu sam najbolje zapamtio s fotografije načinjene Olympusom. Sjećam se i tog dana kada nas je neko fotografirao na ručku. Jeli smo iz duguljastih tanjira sa slikom ribe i morske trave – bili su veoma moderni osamdesetih pa su kupovani u prodavnicama koje su sve manje bile radničke, a sve više napunjene nekom robom što je moj otac zvao zapadnom.

Amina je imala tamnu koverčavu kosicu. Pamtim i da su ti rijetki susreti bili prije izbora početkom devedesetih. Nakon izbora moj otac je odlučio da s tim reacionarima ne želi imati ama baš nikakve veze, ni površne ni povremene. Moji roditelji su ih, ipak, nekoliko puta spomenuli u ratu. Kada je izgorjelo Sokolje – muslimansko periferno naselje gdje su živjeli – prešli su u kolektivni smještaj. Odatle su nedavno doselili, jer im je privremeno dodijeljen stan, u zgradu pored naše. Pomenuli su ih i kada je rođak moje majke, Aminin otac, Fehim, ostao bez noge na Igmanu i kada su nakon toga, u jeku rata, dobili još jednu kćerkicu (moj otac je rekao: koji im je đavo da se kote u ovome paklu). To sam

znao o njima, a sada sam im morao otići u posjetu. Sve to da bismo se ponovo povezali s njima jer smo ipak rod, sramota je da stanujemo zgradu pored zgrade a ne družimo se barem malo, kako je rekla moja majka. Djelovalo mi je naporno jer sam tih dana i roditelje i brata jedva podnosio. Ipak sam pošao s njima. Amer i ja smo to nekada činili, kao zbog navike ostale iz djetinjstva. Osim toga, već sam se danima nećkao kako im saopćiti da sam se odlučio prebaciti na likovnu akademiju jer za filozofiju nisam imao neku naročitu volju. Već sam u glavi čuo očev prijekorni glas. Znao sam da će me upitati jesam li morao čekati drugu godinu, pola studija. Ponašat će se kao da nije znao moju želju za slikanjem i reći mi da nema namjeru financirati studij na tom beskorisnom fakultetu.

Oni su vrlo konzervativni, upozorila je majka. Otac je pogledao preko oka: sebi su takvi, meni neće određivati ni šta ću misliti ni šta govoriti.

Pred zgradom je otvorila veliki kišobran i krenuli smo, poput neke smiješne povorke, prema susjednoj.

Često u snovima pokušavam precizno prizvati taj put koji je odredio tok mog života, ali ne mogu. Uvijek mi izgleda drugačije. Nekada je kiša toliko jaka da smo uprkos kišobranu trčali, dok se drugih puta čini blagom pa nisam siguran je li majka uopće otvarala kišobran. Stojadin, parkiran pored haustora, je u mojim sjećanjima nekada crven a nekada žut. Piljara mi u snovima ima neonsku rasvjetu što se pali čim kiša smrači dan, a nekada nema nikakve rasvjete, kao da je vlasnici skrivaju. Ne sjećam se čak niti jesmo li na taj sprat izašli liftom ili se popeli stepenicama i da li sam ogleđao sivost dana kroz pjeskarena stakla haustora, je li prekidač od zvona pored njihovih vrata bio zalijepljen žutim ljepljivom ili pak crnom izolir trakom, da li im je na vratima stajala pločica s prezimenom ili su je poslije stavili, tek se sjećam da sam ja pozvonio (zašto li sam to uradio?) i da mi je ostala ljepljiva masa na ruci.

Mnogo se jasnije sjećam tog stana. Žena – koju ću poslije zvati strinom Enisom – je otvorila vrata. Na hodničkim vinas

pločicama prekrivenim tamnozelenom stazom nalik pohabanim vojničkim čohama, a ne pristojnoj podnoj prostirci, sjedila je djevojčica kovrčave kose i igrala se lutkama, plastičnom bez noge i krpenom u haljinici oblika sireninih peraja. Sjećam se i srdačnog zagrljaja strine Enise, polupraznog dnevnog boravka sa plastičnim balkonskim stolom prekrivenim stolnjakom koji nije nikako mogao sakriti njegovu nestabilnost, čovjeka gustih obrva i teških očiju pod njima (rečeno nam je da ga trebamo zvati daidža Fehim), čudnog pridizanja iza stola da se rukuje s nama i riječi upućenih mom ocu: koliki su ti ovi momci. Pamtim i kišu iza žutih zavjesa s motivom labuda, miris sarme i vijesti s televizije – pored koje je stajao stari videorekorder sa stolnjačićem na njemu – o pogibiji princeze Dijane, njihov razgovor da je dobro što smo svi živi i zdravi (to je rekao moj otac, a majka ga pogledala ispod oka) i na okupu, a rat je bio težak, svašta se dešavalo. Čudni su mi bili Fehimov pogled kada sam izvadio cigarete i zapalio i riječi mog oca, kao da se pravda i istovremeno nešto stavlja na znanje svima: samo ti sine zapali naravno ako ne smeta zbog curice (pogledavši prema hodniku gdje se igrala njihova mlađa kći), nečije pitanje o tome gdje je Amina i odgovor da je otišla kupiti hljeb, sve mračniji dan jer je kiša bila sve teža, upaljeno svjetlo – sijalica bez lusteru je nad nama visila kao u ilegalnoj kockarnici, goli zidovi bez ijedne slike i polovina neprecizno prefarbanog regala s nekim knjigama štampanim zlatotiskom i arapskim pismom.

Moja majka je uzela bijelu salvetu – višestruko otkuhavanu pa je motiv koncentričnih krugova nejednako izbljedio – savijala je poput palačinke i ponovo otpuštala. Bila je nervozna. Ja sam pušio i pogledavao u majku, a onda vidio da joj se oči skupljaju kao inače pri smiješku, i čuo: evo naše ljepotice. Na vratima sobe je stajala djevojka u dugačkoj suknji na volane kakve niko nije nosio, kose spletene u pletenicu s nekoliko pramenova što ih je izbacio vjetar (tu su se kao na uvećanim snimcima mladih vlati trave vidjele kapi) i blago rumenog lica. Gledala je u pod. Nećeš zagrliti svoju tetku, rekla je moja mama i ustala. Amina je

pogledala u svog oca i potom je zagrlila. Enisa je upitala: sjećaš li se svojih rođaka. I Amer i ja smo ustali, a ona je promrmljala: sjećam malo. Moja majka ju je gledala nježno i rukom joj prelazila po licu: pa, bila si mala, a sad si odrasla djevojka i prava ljepotica, koji si razred? Odgovorila je tiho: završila treći. Moja je mama nastavila: ah, pa maturantica.

To će morati malo sačekati, rekao je njen otac a ja sam vidio kako je Amininim tamnim očima prošla sjena neodobranja. Hajde mi pomozite, rekla joj je njena majka. Amina se – na golim i neobično oblim petama s crvenim krugom nalik suncu što na dječijim crtežima zalazi i nestaje u moru – okrenula i izašla iz sobe. Poželio sam je naslikati, samo bi na mojoj slici imala šiške. Nikada je nisam naslikao niti nacrtao, ali je slika u mojoj svijesti toliko jasna da je se često sjetim sa šiškama iako ih nije nosila jer se nisu dale lako sakriti pod maramu koju je stavljala kada bi s majkom otišla u džamiju, na kakav vjerski obred. U svakom slučaju, prepoznao sam je.

A što će upis u četvrti razred čekati, upitao je moj otac. Vidio sam da je odgovor rastužio mamu. Skupila je usne dok je slušala Fehimove riječi: Amina sada mora raditi, ona šije haljine i te stvari pa, ako nekome nešto znate da treba, preporučite nju, jako je vrijedna i odlično radi, divno crta modele pa neke bivše komšinice i ove žene iz nekadašnje firme vole da im ona sašije, dobro nam pomogne, a tvoji momci? Mama je rekla, kao da daje podatke policiji, s nekom dozom nelagode: Adnan studira filozofiju, Amer matematiku.

Taj je čovjek klimnuo glavom s odobravanjem: dobro, dobro, nek uče djeca, kako ti je brat? Spustila je pogled, znao sam da se stidjela daidže čija su žena i djeca otišli u inostranstvo, a on od neke penzije živio sam na Dobrinji, odbijajući da i s kim komunicira. Nisam ga vidio barem dvije godine, mama mu je odlazila ponekada i nosila ručak pa se vraćala neraspoločena i šutljiva zbog ostarjelog i sijedog brata što je dane provodio u potpunoj samoći tek ponekada odigravši šah s nekim od pijanaca u parku.

Dobro je, rekla je mama, drži se. Vjerovatno je zbunilo pitanje. O daidži se nije govorilo. A, Fehime, tvoja sestra, ima li kakvih vijesti? Pogledao je u stol i zašutio.

Zakrenuo sam stolicu tobože prema televiziji, a gledao sam kroz pjeskareno staklo vrata (isto kao u haustoru) kako se Aminina silueta pomiče i slušao lupanje tanjirima. U hodniku se mirno lutkama igrala njena sestra Ajša.

2.

Kada sam došla kući, već su bili tu. U dnevnoj sobi su me čekali tetka Ferida i tetak Mirsad i dva odrasla muškarca. Odmah sam znala da su Adnan i Amer. Otac me pogledao ljutito jer ga nisam poslušala i u prodavnicu sam otišla u kućnoj majici ispod jakne računajući da ću se stići presvući prije negoli gosti dođu. Lijepo me upozorio da nikako nije pristojno da budem u takvoj majici, makar bila zatvorena do vrata, kada mi dolaze gosti u kuću. Bilo mi je žao što sam ga rasrdila i činilo mi se da svi gledaju u to kako se moje tijelo ocrtava kroz nedozvoljenu odjeću.

Pomalo sam se sjećala tih ljudi. Adnan i Amer su bili jako visoki, imali su dugačke kose i pušili pred roditeljima kao da je to najnormalnija stvar na svijetu. Doduše, sjećam se priča o tome kako su i kao dječaci bili prilično bestidni i moj je otac često spominjao da su im djeca neodgojena i da je njihovo ponašanje najbolji pokazatelj *takvog nakaradnog* odgoja. Dok je ovo govorio, otac je pokazivao glavom ustranu kao da obogaćuje ono što je htio riječima kazati. Zapravo, od svih njih me najviše začudio Adnan.

Nije ličio ikome koga sam do tada vidjela. Imao je kosu tamnu i dugačku, do ispod uha i čudne zeleno-plave razvodnjene oči. (Mama je govorila poslije da on ima oči kao neki od naših pradjedova – kadija kojeg je neko naslikao, a poslije je ubijen. Otac je ispravljao da je ubijeni kadija imao mrk pogled, a ona odgovarala

da i ljudi svijetlih očiju mogu imati mrk pogled, eto, taj Adnan baš nekako mrko gleda.)

Kada je Adnan ustao i pozdravio me neko je upitao sjećam li ih se. Nadvio se nad mene, stavio mi ruku na rame (opet sam osjetila očev pogled) i rekao kako bih trebala nekada izaći s njim i Amerom da upoznam društvo u kvartu. Mogla sam osjetiti skupljanje obrva i ljutiti ton svog oca: moja Amina ne izlazi ni po kakvim kvartovima. Čula sam i jedva primjetnu olabavljenost njegova glasa jer je shvatio da ne treba baš biti prijek u ovakvim prilikama: ali možda, eto, i može ponekada s vama pošto ste joj stariji rođaci, a Boga mi je morate čuvati kao oči u glavi, ali o tom po tom.

Kasnije sam s mamom u kuhinji pripremala tanjire i kašike za ručak (escajg nismo imali), brisala ih tako da se sjaje, a u glavi su mi se čudno miješali njihovi glasovi, Ajšina pjesmica, lupanje suđa, vijesti o tome da je poginula princeza, majčini uzdasi i tiha pitanja je li sve fino namješteno i primijeti li se da je stol plastični. Ne primijeti, rekla sam. Primijetilo se. Znala sam to jer je, nakon što smo se pozdravili, Adnan sjedajući udario od stol koji se zatresao i cigareta mu je spala s pepeljare. Nije progorila stolnjak, tek je spalo nešto pepela i Adnan ga je samo razmazao htijući to skupiti rukom. Nadala sam se da mama neće vidjeti sivu flekicu što odaje da je njen stol nestabilan, plastični. Bitno je da to ne vidi, a za stol ionako neće sjedati jer nikada ne ruča s gostima (to od nas radi samo otac), već stoji i nadgleda da kome šta ne zatreba, a i ja to redovno radim s njom.

Dok smo nosile tanjire i šerpu sa sarmom (tri puta me upozorila na podmetač), čudila sam se kako Adnan bezbrižno puši cigaru za cigarom i otpuhuje dimove visoko dignuvši glavu bez imalo stida, a njegovi roditelji to posmatraju kao nešto sasvim normalno. Gosti i otac su jeli, mama i ja smo stajale pored, a ona je svako malo prilazila i rezala hljeb (meni nije dala, rekla je da šta ne prevrneš a ustvari se plašila da ne zaljuljam stol). Dok su nje-ne ruke pocrvenjele od pranja i spremanja bile oslonjene na komodu, njihove su bile zabavljene jelom. Adnan je bio najčudniji.

Imao je neobične, krupne šake, i činilo se da njima može uzeti šta god hoće. Pojeo je samo dvije sarme. (Je li ti ne valjaju sine, upitala je moja mama. Valjaju, on inače malo jede a puno puši, sekira me, prekoralila ga je Ferida. I zaista, odmakao je tanjir od sebe, naslonio se i odmah izvadio kutiju pa vidjevši da nema više cigara zatražio od Amera: daj jednu). Nas dvije smo stajale oslonjene o komodu s ugašenom televizijom (moj je otac insistirao da je gledanje bilo kakvog programa uz jelo ponižavanje nimeta) i posmatrale njih dok jedu i kišu koja nije prestajala padati. Svi su gledali u tanjire i jeli, samo je Adnan pušio i gledao čas svijet što se nazirao iza zastora, čas mene i majku.

Nakon što je lupanje kašika utihnulo, glasovi su se smiješali i počeo je razgovor. Sad ti idi jedi, poslala me mama u kuhinju gdje sam pojela nekoliko zalogaja stojeći pored sudopera. Svaku sam šoljicu morala ponovo prebrisati i poredati po tacni da mama iznese. S moje jedne strane je dopiralo nekoliko muških glasova, a s druge lupanje kiše o prozor okrenut ka dva žuta nebodera. Na nekom od visokih spratova ispod prozora je pisalo Cypres Hill, ne znam ni šta to znači ni ko je to uspio ispisati. Vidio se jablan čijih se sjena na zidu kroz ulična svjetla Ajša noću plašila pa se jače privijala uz mene u postelji da je čuvam. Morala sam i nju nahraniti. Razmišljala sam da li se presvući. Nisam mogla više otići pred goste u uskoj majici, a ako se presvućem svi će vidjeti promjenu. Čula sam: požuri malo Amina s tom tablom. Kada sam je spustila na labavi stol, tetka Ferida je tražila da pokažem svoju sobu rođacima. Otac me pogledao neobično suzdržano i za nekoliko trenutaka Amer je dirao moje konce i šnitove, a Adnan stajao na prozoru i pušio, a potom se okrenuo i rekao da bismo trebali sići do prodavnice jer više niti (bilo mi je čudno da neko koristi ovu riječ iz čitanke, umjesto da kaže "ni" kao svi mi) jedan od njih dvojice nema cigara. Nisam mogla jer sam morala tražiti dozvolu od oca, a nisam ga htjela prekidati kad pije kafu.

Adnan se okrenuo i gledao negdje između zgrada dok se mokra svježina dana osjećala u sobi zbog otvorenog prozora.

Naginjao se i činilo se da može svakog trena ispasti. Sad će sunce izaći, oblaci se stanjuju. Čim je to izgovorio, okrenuo se Ameru, kao da ga prekorijeva: šta to više roviš. Kao da ga ne sluša, Amer se okrenuo prema meni i, držeći jedno staro izdanje Burde koje sam dobila kada je otpisano iz školske biblioteke, upitao: ti sve ovo znaš šiti? Klimnula sam, a on je nastavio: stvarno, svaka ti čast, brate, hajmo vani malo.

Neko od njih dvojice me usput dodirnuo po kosi, čula sam ih da se pozdravljaju sa svima u dnevnom boravku i bučno izlaze iz stana smijući se nečemu. Stajala sam u sobi – sunce se nije pojavilo već je kiša počela jače padati – i razmišljala hoću li se presvući prije nego odem da pokupim šoljice i ispraznim pepeljare. Mogla je i Aminica malo izaći s njima, čuo se glas tetke Feride. Nije bilo odgovora.